

ҲОМЕР “ИЛИАДА” ДОСТОНИ ЎЗБЕКЧА ТАРЖИМАСИНИНГ ЛИСОНИЙ-КОГНИТИВ ТАҲЛИЛИГА ДОИР.

Юсупов Н.О.

СамДЧТИ ўқитувчиси

Калит сўзлар:

“Илиада” таржимаси, Олимп худолари, мураккаб сўзлар, ижодий лаборатория, эпитетлар, сифатловлар, Зевс, Ахиллес, Феб, Агамемнон, Одиссей, Ҳера, Афина, Ҳектор, Нестор, префикс, постфикс, суффикс, инфикс.

Аннотация

Ушбу мақолада Ҳомернинг “Илиада” достони ўзбек тилига таржимасининг лисоний когнитив таҳлили учун мисоллар келтирилган. Достон қахрамонлари учун берилган эпитетларнинг белгилари ва таркибий лингвистик изоҳлари берилган.

Аннотация

В этой статье приводятся примеры лингвистического когнитивного анализа перевода поэмы “Илиада” Гомера на узбекский язык. Героям эпоса даны комментарии эпитетов и структурно-лингвистические объяснения.

Annotation

This article provides examples of linguistic cognitive analysis of the translation of Homer's Iliad into Uzbek. The heroes of the epic were given comments on epithets and structural and linguistic explanations.

Истиқлол Ўзбек халқининг тақдири, келажаги учун, фарзандларининг бахти иқболи учун мислсиз имкониятлар яратиб берди. Худди шундай тарзда мавжуд барча соҳалар қатори маданият, адабиёт, адабиёт назарияси, таржимашунослик учун ҳам истиқбол эшикларини кенг қилиб очди. Дунёдаги маълум халқлар адабиётида муҳташам ва умрибоқий асарларнинг борлиги ҳеч шак-шубҳасиз бутун инсониятнинг ҳам бойлигидир. Чунки мукамал ва тўлиқ даражадаги, катта масъулият асосида қилинган бадий таржималар бундай асарларни бошқа халқларнинг ҳам чинакам маънавий, маърифий бойлигига айлантиради. Ёш авлодларнинг дунёқарашини зарур бўлган тарзда шаклан-тиришга, уларни жасорат ва ватанпарварлик руҳида тарбиялашга катта ёрдам беради.

Ўтмишдаги халқларнинг оғзаки ижодиётига, адабиётига, маданиятига тааллуқли бўлган ва худди Ҳомернинг “Илиада” достони каби етук ва бетак-роп бадий асарлар чинакам маънода, нафақат бир неча халқ, балки бутун одамзоднинг

қимматбаҳо меросига айланди. Бу каби асарларнинг ўзбек тили-га таржимаси, тадқиқи, бугунги глобаллашув жараёнида ёш авлодни ҳар томонлама баркамол инсонлар этиб тарбиялашда алоҳида аҳамиятга эга. Шу жиҳатдан ҳам бадиий адабиёт, айниқса, ўтмишдаги адабий ёдгорликларни ўрганишнинг ўрни ниҳоятда муҳимдир.

Воқеан, хорижий тиллар ва чет элларнинг адабиётларини пухта эгаллаш халқлараро дўстлик, ҳамкорлик ришталарининг янада чуқурроқ ёйилиши ҳамда кенг тарқалиши учун мақсадга мувофиқ деб қаралмоқда. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида таъкидланган “илмий тадқиқот ва инновацион фаолиятни рағбатлантириш, илмий ва инновацион ютуқларни амалиётга жорий этишнинг самарали механизмларини яратиш, олий ўқув юртлари ва илмий тадқиқот институтлари ҳузурида ихтисослашган илмий-экспериментал лабораториялар, юқори сифатдаги илмий ва технологик марказлар ҳамда технопаркларни ташкил этиш” ҳамда илмий изланишлар қўламини кенгайтиришга, мазкур соҳага тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга ошириш учун ушбу мақолада зарур ва муайян тавсилотлар кўрсатиб берилган.

Ҳозирги пайтда Республикамиздаги ижтимоий-сиёсий, маданий-маърифий соҳадаги ислохотларни қатъият билан амалга ошириш жараёнида фан ва техника соҳасининг юқори саъвияли мутахассислари олдига қатор вазифалар қўйилмоқда. Хусусан, мамлакатимизда хорижий тилларнинг назарий асослари тадқиқи ҳамда адабиётшунослик ва таржимашунослик соҳасига оид тадқиқотлар натижаларини узлуксиз равишда чет тиллар ва чет эл адабиёти таълими амалиётига татбиқ қилиш масаласи барчанинг эътибо-рида турибди.

2021 йилнинг 26 Мартида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш чоратадбирлари тўғрисида»ги Қарори эълон қилинди. Ушбу Қарорда “Маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштиришнинг устувор йўналишлари этиб белгиланди: жумладан, маданият, адабиёт, кино, театр, мусиқа ва санъатнинг барча турлари, ноширлик-матбаа маҳсулотлари, оммавий ахборот воситаларида маънавий-ахлоқий мезонлар, миллий ва умуминсоний кадриятларнинг устуворлигига эришиш; ва унда б) илмий-тадқиқот йўналишида: маънавий-маърифий ишларни амалга оширишнинг самарали ва таъсирчан тарғибот технологиялари ҳамда усулларини ишлаб чиқиш; маънавий-маърифий ва тарбиявий ишларни ташкил этишга доир хорижий тажрибани ўрганиш, шунингдек, бугунги мафкуравий жараёнларни илмий-амалий жиҳатдан атрофлича таҳлил қилиш ва баҳолаш; вазифалари кўрсатиб ўтилди.

Шу ерда бир кузатувни айтиб ўтиш жоиз, “Илиада” достони дунёнинг қудратли ва серфайз, улуғвор луғат бойлиги бор тилларига таржима қилинган. Таржимон Қодир Мирмуҳамедов томонидан ўзбек тилидаги “Илиада” таржимаси ҳам бошқа бир қатор кучли тилларда амалга оширилган таржималар қатори XX асрнинг охирларида пайдо бўлганлиги кишини қувонтиради.

Ҳомерга тегишли бўлган “Илиада” достонининг бешинчи қўшиғини мутоалаа қилар эканмиз, қўшиқдаги ўзига хос сўзларнинг маъноси, кимга нисбатан айтилганлиги, ички бўлиниши каби баъзи жиҳатларини таҳлил қилдик. Достонда келган сўзлар, сифатловлар баъзида Олимп худоларига тегишли бўлса, баъзида маълум ва машҳур қаҳрамонларга, баъзида эса от-улов ва бошқалар нарсаларга дахлдор. Матнда бундай сифатловларнинг бир ёки икки қисмдан иборат бўлган сўз бирикмаларига тақсимланганлигини кўрамиз. Икки қисмли мураккаб сўз-сифатловлар ўз маъносига биноан турли сўз туркимлари ва сўз ясовчи бир неча хил қўшимчаларнинг бирикувидан таркиб топганлигининг гувоҳи бўлдик.

Қуйида достоннинг бешинчи қўшиғида келган сўз бирикмалари, икки қисмдан иборат мураккаб сўзлар ва уларнинг ички таркибий бўлинишига диққат қилинг: пири жанг; сар чўққи, сар мақом, жон кушанда, булутлар қошифи, беқазо қон.

метинбилак, қодирандоз, нобудкор, бедовсувор, метинтуёқ, бадқаҳр, ғораткор, ғоратгар, тангригоҳ, сармаъбуда, жангкор, тангриваш, метинбилак, муҳорибкор, бандакуш, қонхўр, тангримонанд, кумушкамон, низокаш, чакмоқотар, маҳвкор, найзаандоз, тангринамо, найзабардор, андуҳкор, серқувва, оқбилак, гулбадан, соҳибқирон, серфуқаро, порлоққўз,

муракаб сўзларнинг ички таркибий бўлиниш:

от + от: кумушкамон, гулбадан, соҳибқирон, зайтунбанд;

от + феъл: қонхўр, тангримонанд, чакмоқотар, найзаандоз, тангринамо, найзабардор, бандакуш;

сифат + от: метинбилак, оқбилак, метинтуёқ, порлоққўз, бедовсувор, қодирандоз;

префиксал¹ морфема (олд қўшимча) + от: бадқаҳр, сармаъбуда, серқувва, серфуқаро;

от + (орт қўшимча) постфиксал морфема: низокаш, маҳвкор, андуҳкор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор;

феъл + орт қўшимча: ғораткор, ғоратгар; нобудкор.

Ушбу бешинчи қўшиқ таржимасининг таҳлили орқали биз Ҳомер “Илиада” достонини ўзбек тилига таржима қилган Қодир Мирмуҳамедовнинг агар таъбир

¹ М. Ирискулов. Тилшуносликка кириш. Тошкент. “Ўқитувчи”1992. 47- бет.

жоиз бўлса, бевосита ижодий лабораториясига кириб боргандай бўламиз. Бу ерда таржимон маҳоратига қойил қолмасдан илож йўқ.

Ҳомернинг “Илиада” достонидаги образларга жуда кўп эпитетлар, сифатловлар қўлланилган. Уларни синчиклаб ўрганиб чиқиш дostonни янада яқинроқдан тушуниб олишда китобхонга катта ёрдам беради. Қуйида эътиборингизга ҳавола этилаётган эпитетлар жадвал кўринишида тақсимлаб чиқилган.

Жадвал №1

эпитетлар	Зевс	Аҳил лес	Феб	Агамем нон	Одисс ей	Ҳера	Афин а	Ҳектор	Несто р
тўғри маънол и метафо рик	Кронзо да сарҳака м	боти р сер- ҳимм ат	Зевс ўғли мерга н	лашкар- боши ботир шоҳ	Лаэрт зода заков ат ли	маъбу да сарма ъ-буда	Зевс қизи	Приам- зода мард	қумло қ Пилос шоҳи, Нелей ўғли
кўчма маънол и, метони мик	тошбағ ир			соҳибқи рон кийиқю рак итбашар а	Зевсм онанд шоҳ тангр и монан д	сигир- кўз	чақ- моққў з	тангри- намо	
семант ик, ранг						оқбил ак			
баҳоло вчи	бузрук маъбуд , бузрук падар	чаққ он- оёқ		бузрук шоҳ халқ чўбони мутақаб бир	Иқтид орли қув, най рангб оз	инжиқ	жанг- кор маъ- буда	бузрук қаҳрам он	ботир мардл ар пушт и- паноҳ и
тасвир лов-чи	чақмоқ дор	хуш- руҳс ор		бадбахт шаробхў р	макко р			дубулғ аси обдор	хушта - факку р

лирик	олампа ноҳ само ила ер султони	Дило -вар саҳо- ватли	чўнг мерга н	мардлар султони, мардлар шоҳи	Соҳиб карам	гул- бадан	гўзал шаҳло кўз		Ҳерен иянин г шоҳ- сувор и
эмоцио -нал	қудрат ли	чўнг мерг ан олий - ХИММ ат	ғазаб- нок	баттол бадкор махлуқ ичи қора	Мард ўғли			қаттол	
оддий					ҳозиқ				муҳор иб
муракк аб				беқиёс куч соҳиби					
умум- лисони й									пилос -лик
индиви ду- ал авторл ик	булутб он булут- кувар	ғазаб -нок			доно закий				доно
доимий									

Ушбу жадвалда аниқ кўришиб турган нарсаларни агар сўз билан баён этсак, қуйидагича ҳолатни кузатамиз: Масалан, Зевсга нисбатан, маъносига кўра 7 турдаги 10 хил эпитет ишлатилган. Эпитетлар Зевсни бузрук падар сифатида баҳолаб, уни чакмоқдор, деб тасвирлаб турибди. Достон муаллифи Ҳомер унинг булуткувар, булутбон эканлигини таъкидласа, унга берилаётган эмоционал ва лирик муносабатларда у қудратли, само ила ер султони деб эътироф этилаётир. Айни пайтда унга яна тошбағир деган сифатлов ҳам берилмоқда. Қиёсан бундай олиб қараганда ҳар бир образга берилаётган қатор-қатор эпитетлар, шу

образнинг портретини турли штрихлар билан тобора тўлдириб, аниқлик киритиб бораётирки, кўз ўнгимизда Зевс ўзининг бутун борлиғи билан намоён бўлаётир. Маълумки, ўзбек тилида катта ҳажмда араб ва форс тилларидан тарихан узоқ вақт давомида кириб келган ўзлашма сўзларнинг қатламлари мавжуд. Ушбу ўзлашма сўзлар таржима жараёнида етарли даражада қўлланилган. Бундан ташқари, маълум грамматик услуб ва анъаналардан фойдаланиб, кўплаб янги сўзлар тузилган. Ушбу янги сўзлар “Илиада” таржимасининг янада кўркам, салмоқдор, салобатли ва камчилик-нуқсонлардан холи бўлиши учун хизмат қилган.

“Илиада”нинг ўзбек тилига қилинган таржимасида қўлланилган янги сўзлар қуйидагилардир:

метинбилак, қодирандоз, бедовсувор, нобудкор, метинтуёқ, бадқахр, ғораткор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор, сарчўққи, тангримонанд, кумушкамон, низокаш, маҳвкор, найзаандоз, бандакуш, сармабуда, беқазо, андуҳкор, серқувва, чакмоқдор, серфуқаро, порлоққўз, офаткаш, жонкушанда, сартангри, чакмоқсевар, булутқувар, зилзилакор, хуштафаккур, офатангиз, соҳибтафаккур, сержуръат, серҳаён, зиндарок, камҳаён, мистуёқли, сертахдид, ажалкаш, соҳибқувва, адоваткаш, зайтунбанд, сармалика, серталотум, сарпадар, яшинмонанд, чувспой, жангсираган, оташона, маъбудазод, қобонмонанд, пойзирх, алангаваш, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоқкор, мурдакаш, серфожиа, хушният, кумушоёқ, ҳукмиравон, чакмоқдор, мўъжизаваш, фалокаткаш, зарангтуёқ, кумушчақмоқ, юксакпарвоз, мисяноқ, соҳибчангал, момикбадан, маъбудваш;

Албатта, янги сўзлар ўз-ўзидан эмас, балки таржима жараёнидаги ички талаб ва эҳтиёж тақозосига кўра юзага келган. “Илиада”достонидан олинган янги сўзлар ўз ички бўлинишига биноан қандай қисмлардан ташкил топган-лигини қуйидаги тақсимотда кўриб ўтиш мумкин:

от+от: соҳибтафаккур, соҳибқувва, зайтунбанд, маъбудазод, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоқкор, соҳибчангал; кумушкамон, кумушоёқ, кумушчақмоқ, мисяноқ,

от+фeyл: тангримонанд, найзаандоз, бандакуш, андуҳкор, жонкушанда, чакмоқсевар, булутқувар, офатангиз, яшинмонанд, жангсираган, оташона, қобонмонанд, зилзилакор, қодирандоз;

от+сифат: ҳукмиравон;

сифат+от: метинбилак, метинтуёқ, зарангтуёқ, бадқахр, порлоққўз, хуштафаккур, мистуёқли, хушният, момикбадан;

от+постфикс (орт кўшимча): нобудкор, ғораткор, тангригоҳ, жангкор, тангриваш, муҳорибкор, низокаш, маҳвкор, чақмоқдор, офаткаш, зиндароқ, ажалкаш, адоваткаш, алангаваш, мурдакаш, фалокаткаш, мўъжизаваш, маъбудваш;

префикс (олд кўшимча)+от: бедовсувор, сарчўққи, сармаъбуда, беқазо, серқувва, серфуқаро, сартангри, сержуръат, серҳаён, камҳаён, серталотум, сармалика, сарпадар, серфожиа;

Сўзларнинг ички бўлиниши асосида келтириладиган мисоллар ўзбек тилиниг ички имкониятларини кўрсатади. Замонавий ўзбек адабий тили ўз луғат таркибига кўра жуда бой. Бу имкониятлар ўзбек давлатининг жаҳон ҳамжамиятига кўшилиб, глобализация жараёни кучайиб боргани сайин тобора кенгайиб бормоқда.

Қуйидаги жадвалда янги сўзларнинг ясалиш усуллари, унда қатна-шаётган сўз туркимларига мисоллар келтирилган.

Жадвал№2

Морфологик сўз ясаш			
сўз туркими	қайси сўз туркими билан	қандай усулда	мисоллар
от	от	кўшилиш олдкўшимчали (префиксал)	кумушкамон, кумушчақмоқ, кумуш-оёқ, мисяноқ, зайтунбанд, тангрисиймо, тангричехра, соҳибтафаккур, соҳибқувва, соҳибчангал;
от	феъл	кўшилиш орткўшимчали (постфиксал)	чақмоқсевар, булутқувар, тангримонанд, яшинмонанд, қобонмонанд, жангсираган, найзаандоз, қодиран-доз, жонқушанда, андуҳкор, зилзилакор, офатангиз, оташона;
от	сифат	кўшилиш(суффикс: и билан) (инфиксал)	ҳукмиравон;

сифат	от	олд қўшим чали (префиксал) ортқўшимчали (постфиксал)	метинбилак, порлоққўз, метинтуёқ, хуштафаккур, бадқаҳр, момикбадан, маъбудазод, чакмоққор;
от	орт қў- шимча	ортқўшим чали (постфиксал)	мўъжизаваш, маъбудваш, алангаваш, тангриваш, мурдакаш, фалокаткаш, ажалкаш, адоваткаш, офаткаш, низо- каш, нобудкор, ғораткор, муҳорибкор, жангкор, маҳвкор, тангригоҳ, чакмоқ- дор, зиндарок;
олд қўшимча	от	олдқўшим чали (префиксал)	сартангри, сарчўққи, сармаъбуда, сар- малика, сарпадар, серкувва, серфо-жиа, серфуқаро, сержуръат, серхаён, серталотум, камхаён, беқазо, бедов- сувор;

Ушбу жадвалдан сўнг Хомер “Илиада” достонининг ўзбек тилидаги таржимасида дуч келаётганингиз янги сўзларнинг асл келиб чиқиши қайси тилга мансублигини айрим манбаларга² суянган ҳолда кўрсатишга ҳаракат қилдик.

Асоси форсча-тожикча сўзлар: бандакуш, нобудкор, найзаандоз, жангкор, андухкор, зиндарок, сарпадар, чувспой, жангсираган, оташона, пойзирх, мурдакаш, жанггоҳ, жонкушанда;

Асоси арабча сўзлар: бадқаҳр, офаткаш, офатангиз, муҳорибкор, низокаш, маҳвкор, беқазо, серфуқаро, зилзилакор, хуштафаккур, соҳибтафаккур, сержуръат, сертахдид, ажалкаш, адоваткаш, зайтунбанд, сармалика, сармаъбуда, серфожиа;

Асоси арабча-форсча сўзлар: ғораткор, қодирандоз, соҳибчангал, серкувва, соҳибкувва, хукмиравон, мўъжизаваш, маъбудазод, маъбудваш;

Асоси ўзбекча сўзлар: бедовсувор, тангригоҳ, метинбилак, метинтуёқ, тангриваш, сарчўққи, тангримонанд, кумушкамон, чакмоқдор, порлоққўз, сартангри, чакмоқсевар, булуткувар, серхаён, камхаён, мистуёқли, қобонмонанд, серталотум, тангрисиймо, тангричеҳра, чакмоққор, кумушоёқ, зарангтуёқ,

² Навоий асарлари луғати. Алишер Навоий асарларининг ўн беш томлигига илова. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент – 1972.

кумушчақмоқ, юксакпарвоз, мисяноқ, момикбадан, яшинмонанд, фалокаткаш, хушният;

Кузатишлардан сўнг “Илиада” достонининг таржимаси жараёнида кўплаб янги сўзлар пайдо бўлганлигини, улар аввалдан тайёр бўлган ва тан олинган қолиплар ёрдамда юзага келганлигини ва бу каби тажрибалар жуда маҳсулдор ва фойдадан холи бўлмаганлигини, шунингдек бундай янгиликлар достоннинг ўзбек тилидаги тажимасини янада сифатлироқ ва муваффақиятли тарзда таржима этилиши учун ва бундан ташқари, достоннинг асл ва бошқа тан олинган таржималаридаги кўплаб адабий-бадий хусусиятларининг ўзбек тилига қилинган таржимасида ҳам сақлаб қолинганлигини билдик.

Ўзбек адабиётининг халқаро алоқалари кўп векторли кенг алоқалар сифатида белгиланиши зарур. Чунончи, Халқаро турк академиясининг эътиро-фини олган таниқли татар олими Фатих Ибраҳимович Урманче томонидан Турк қаҳрамонлик эпосининг ёзиб олинганлиги илмий жамоатчилик ўртасида жуда катта ҳодиса сифатида тан олинди. Ушбу китобнинг охирида жуда тўлиқ ҳажмдаги библиографик материал тўпланган. Унда келтирилган турли туркий халқлар қадимий оғзаки ижодининг тадқиқ этилганлиги билан боғлиқ мавжуд адабиётлар рўйхатидан ташқари, қатор туркий халқлар эпослари тўғрисида ҳам маълумотлар берилган. Жумладан: ўзбек , қозоқ , қирғиз , ёқут , бошқирт , олтой халқлари , ўғиз , қорақалпоқ , турк , татар , нўғай , сингари халқларнинг мифологияси, қаҳрамонлик эпослари тўғрисидаги маълумотлар, шунингдек, едигей , ойрот , эвен , рус , бурят , тува , туркман , ҳакас , чечен-ингуш , қалмиқ халқларининг эпослари ҳақида, улар тўғрисида ёзилган китоблар ҳақида тўлиқ хабарлар келтирилган.

Бир сўз билан айтганда халқ оғзаки ижоди дурдоналарини ўрганиш халқлар ўртасида азалдан ардоқланиб келган чин умуминсоний хислатларни муносиб тарзда баҳолашдир. Чунки чинакам халқ эпоси нафақат довураклик ватанпарварлик ғояларинигина эмас, ҳақиқий дўстлик ва биродарлик ғояларини ҳам, тенглик ва озодлик ғояларини ҳам бирдай улуғлайди, кўкларга кўтаради. Шунинг учун ҳам халқ эпослари доимо ўзининг муносиб баҳосини олишга қодир.

Бугунги кунда Ҳомернинг “Илиада” достони ўзбек адабиётининг ҳам муносиб, умрибоқий асрларидан бири бўлиб қолди. Ватанпарварлик, жасорат, ботирлик каби ғояларни улуғлаган бу достон кенг китобхонлар оммасининг, ёшларнинг ҳам қалби, онги ва шуурига сингди.

1. Гомер. *Илиада* / Пер. с древнегреческого Н. И. Гнедича. — М.: Эксмо, 2010.
2. Мирмухамедов К. *Iliada* (Tarjima va tahlil). — Ташкент: G'afur G'ulom nomidagi NMIU, 1995.
1. Винокуров В. *Поэтика Гомера и её влияние на европейскую* Нуриддин Очилович Юсупов, [Антик давр юнон адабиёти ва Ҳомер ижоди тўғрисида Ҳеорг Фридрих Ҳегелнинг фикрлари](#), ООО «Open science»,
2. Rustamov Alisher Abduhakimovich 2023/6 International Journal of Word Art ISSN 2181-9297 .6.2 147-150 Doi Journal 10.26739/2181-9297.
3. Rustamov Alisher Abduhakimovich Guidelines and Resources For Teaching Foreign Languages in UpperLevel Courses Based on Real-World Experience. JOURNAL OF INTELLECTUAL PROPERTY AND HUMAN RIGHTS, ISSN: 2720-6882. <http://journals.academiczone.net/index.php/jiphr>.
4. [ROLE OF INDUSTRIAL PRODUCTION IN ENSURING ECONOMIC SECURITY AND DEVELOPING ENTREPRENEURSHIP IN REGIONS](#) M Olimov, A Rustamov. Economics and Innovative Technologies.
5. Ilham MAMASOLIYEV. [GAZETA MATNLARIDA QO 'LLANILADIGAN O 'ZLASHMALARNING SO 'Z YASALISHIDAGI DERIVATSION VAZIFALAR.](#) «АСТА NUUZ».
6. Ilham MAMASOLIYEV. Новые слова и сочетания в русском языке в период распространения коронавирусной инфекции (на материале средств массовой информации). Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz ООО Tadqiqot город Ташкент.
7. MARDIYEV BEGALI XUDOYQUL O'G'LI, ЎЗБЕК ТИЛИДА РАВИШ/СИФАТ ТИПИДАГИ ЛЕКСЕМАЛАРДА МАЗМУНИЙ СИНКРЕТИЗМ
TO Muynovich - Philological research: language, literature ..., 2024 - journaltersu.uz
8. Mardiyev Begali Xudoyqul o'g'li, IKKINCHI DARAJALI BO'LAKLARDA IZHORLI QURILMANING O'RNI, SamDU Urgut filiali maktabgacha ta'lim va pedagogika kafedrasini mudiri, dotsent).
9. MARDIYEV BEGALI XUDOYQUL O'G'LI, ALISHER NAVOIYING «HAYRATUL-ABROR» DOSTONIGA ISHLANGAN «HAMMOMDAGI UCHRASHUV» MINIATYURASIGA SHARH VA NAVOIY.
10. IT Babakulov, Derivative Meanings in Russian and Uzbek Languages as Universal Conceptual Concepts.
11. ИТ БАБАКУЛОВ, Словообразовательные особенности русского и узбекского языков в аспекте гендерной асимметрии.

12. Games in teaching foreign languages and methods of conducting at the initial stage in secondary school
NO Yusupov, NO Yusupova, MM Eshmamatov
Science and Education 2 (Special Issue 2), 185-189, 2021
13. Антик давр юнон адабиёти ва Ҳомер ижоди тўғрисида Ҳеорг Фридрих Ҳегелнинг фикрлари
НО Юсупов
Science and Education 2 (Special Issue 2), 190-196, 2021
14. MODERN INFORMATIONAL AND PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES FOR STUDENTS IN TEACHING ENGLISH
НО Юсупов
Актуальные научные исследования в современном мире, 266-270, 2020